

GRAMATIČKA I STILISTIČKA ANALIZA REČENICE U KUR'ANU (III)

Dr. Jusuf RAMIĆ

EL-VASLU VE'L-FASLU (Polisindetske i asindetske rečenice)

Polisindet je stilska figura, ukras govora koji se sastoji u namjernom povećavanju broja veznika, čime se jače ističu pojedine riječi ili izrazi, usporava njihovo nabranje, a time i intonacija i rečenički tempo, dajući govoru i veću odmjenost i povećavajući njegovu izražajnost.¹

**Efela jenzurune ile'l-ibili kejfe hulikat
ve ile's-semai kejfe rufi'at
ve ile'ldžibali kejfe nusibet
ve ile'l-erdi kejfe sutihat**

(El-Gašije, 17-20).

Pa zašto oni ne pogledaju kamile – kako su stvorene,

i nebo – kako je uzdignuto,
i planine – kako su postavljene,
i Zemlju – kako je prostrta?!

Asindet u sintaksi i stilistici nastaje kada se riječi, skupovi riječi ili rečenica, koje se nalaze u koordinaciji ili u nabranju nižu bez veznika. Izostavljanje veznika ima svrhu da načini govor življim, da ubrza intonaciju i tempo rečenice.²

Kezzebət 'Adu fe kejfe kane 'azabi ve nuzur.

Inna erselna 'alejhim rihan sarsaren fi jev-mi nahsin mustemirrin

tenzi'un-nase ke ennehum e'adžazu nahlin munka'irin

(El-Kamer, 18-20).

Porekao je Ad, pa kakva je bila kazna Moja i opomene Moje!

*Jednog kobnog dana Mi smo poslali na njih
vjetar ledeni koji je neprestano puhao,
ljude dizao, kao da su palmova stabla iščupana.*

Pokušamo li da u djelima koja su nastala u prvim danima islama pronađemo definiciju ili neku raspravu o vaslu i faslu nećemo ih naći. Djela kao što su *Medžazu'l-Kur'ani* od Ebu 'Ubejde, *Me'ani'l-Kur'ani* od El-Ferra'a i *Te'vilu muškili'l-Kur'ani* od Ibn Kutejbe (umro 270/883) o tome ništa ne govore.

Prvi napis o vaslu i faslu susrećemo kod Džahiza u djelu *El-Bejanu ve't-tebjinu*. On bilježi da je Ebu Ali el-Farisi, upitan šta je to belaga (stilistika), rekao: "To je poznavanje vasla i fasla (polisindetskih i asindetskih rečenica)", što znači da su ove rečenice bile poznate kod Perzijanaca. Da li su Arapi upoznali ove rečenice preko Perzijanaca, ili je to njima bilo poznato još iz vremena prije pojave islama.

Ebu Hilal el-Askeri (umro 395/1004) u djelu *Kitabu's-sina'atejn* - Knjiga o dvjema vještinama: poeziji i prozi govori da su Arapi još prije pojave islama poznavali i jednu i drugu vrstu rečenica. Eksem b. Sajfi je, kada bi pisao poglavarima džahilijeta, običavao da kaže svojim pisarima da izostave veznik kada se značenje rečenice završi, a da obavezno vežu govor ako se lijepi jedan na drugi (*iza kane mađžunen bađuhu bi bađ*).³

Askeri prenosi i riječi Buzurdžemihra, Enuširvanovog vezira, koji kaže: "Ako jednog čovjeka hvališ, a drugog kudiš onda si dužan da izostaviš veznik kako bi rastavio hvaljenje od kuđenja."

Jazid b. Muavija je znao da kaže svojim pi-

sarima: "Čuvajte se da fasl ne učinite vaslom, da ono što treba rastaviti ne spojite. To je teže i od *lahna*, greške u govoru."

Bilo je za očekivati da se priča o vaslu i faslu, budući da je ona bila poznata i u periodu prije pojave islama, ponovo aktualizira u prvim danima islama. Međutim to je izostalo sve do vremena halife Ma'muna kada je Ebu Hilal Askeri u svome gore navedenom djelu zabilježio njegove riječi u kojima stoji da je belaga izolirana od spoznaje vasla i fasla slična ogrlici čiji je biser rasut.

U četvrtom hidžretskom stoljeću Er-Rumani (umro 386/996) je stilistiku podijelio na deset poglavlja u kojima nema nijedne riječi o faslu i vaslu. Bakillani je u tome slijedio Rumanija s tim što je on ipak u djelu *I'džazu'l-Kur'ani* ukazao na ove rečenice kada je govorio o jeziku i stilu Kur'ana.

U petom hidžretskom stoljeću susrećemo se sa Abdul-Kahrom Džurdžanijem, koji je u djelu *Delailu'l-i'džazi* izdvojio fasl i vasl kao posebna poglavlja. U njima je na samom početku istakao da je izostavljanje ili dodavanje veznika u ovim rečenicama tajna stilistike.

(EL-VASLU)

Polisindetske rečenice

Ove rečenice, prema Abdul-Kahiru, moraju biti povezane *vavom*, i to u ovim slučajevima:

1. Ako se podudaraju, odnosno ako su obje izjavne (*el-haber*) ili ako su obje optativne (*el-inša'u*), naprimjer:

Inne'l-ebrare lefi ne'immin ve inne'l-fudždžare lefi džehimin

(El-Infitar, 13-14)

Čestiti će, zaista, u Džennet, a zli, zaista, u Džehenem.

Va'budu'l-lahe vela tušriku bihi šej'en (Allahu se klanjajte i nikoga njemu ravnim ne smatrajte).

Prve dvije rečenice u prvom ajetu su izjavne rečenice, a druge dvije u drugom ajetu su optativne, od kojih je jedna u formi zapovijedi, a druga u formi zabrane.

2. Ako se ne podudaraju, odnosno ako je jedna izjavna, a druga optativna. Izostavljanje

veznika ovdje dovodi slušaoca u dilemu. Da bi se ta dilema uklonila potrebno je obje rečenice vezati veznikom. Ebu Bekr es-Siddik je, kada je vidio jednog čovjeka kako u ruci nosi odijelo, upitao: "Je li za prodaju", a on je odgovorio: *La aslehake'l-lah*. Tada je Ebu Bekr rekao: "Zašto nisi kazao: *la ve aslehake'l-lah* i kletvu zamijenio blagoslovom.

3. Ako su stegnute, odnosno ako njihovi predikati imaju zajednički subjekt, npr. *Er-redžulu jakre'u ve jektubu* (Čovjek čita i piše).

(EL-FASLU)

Asindetske rečenice

Ove su rečenice mnogo teže. Kod njih se veznik obavezno izostavlja, i to u sljedećim slučajevima:

1. Ako među njima po sadržaju postoji potpuno jedinstvo (*kemalu'l-ittisali*), tj. ako druga rečenica predstavlja pojačanje prvoj, njenu zamjenu ili pojašnjenje, naprimjer:

Ve iza tutla elejhim ajatuna vella mustekbiren ke en lem jesme'ha ke enne fi uzunejhi vakren

(*Kad se nekom od njih ajeti Naši kazuju, on oholo glavu okreće, kao da ih nije ni čuo, kao da je gluh*).

U ovom ajetu postoje dvije rečenice među kojima postoji potpuno jedinstvo po sadržaju. Druga rečenica: *Ke enne fi uzunejhi vakren* (Kao da je gluh) ima isto značenje kao i prva: *Ke en lem jesme'ha* (Kao da ih nije ni čuo). Druga rečenica (Kao da je gluh) pojačava prvu rečenicu i zbog toga je među njima izostavljen veznik.

Ve iz endžejnakum min Ali fir'avne jesumunekum sue'l-'azabi jukattilune ebna-ekum

(*I pošto smo vas Mi od faraonovih ljudi izbavili, koji su vas neizmerno mučili, mušku djecu vam ubijali*).

I u ovom ajetu je izostavljen veznik između rečenica: *Jesumunekum sue'l-'azabi* (Koji su vas neizmerno mučili) i *jukattilune ebnaekum* (Mušku djecu vam ubijali). Međutim ovdje druga rečenica nije pojačanje prvoj kao što je to bio slučaj u prošlom primjeru. Ona je ovdje zamjena za prvu rečenicu. Prva rečenica nam ukazuje da su faraonovi ljudi mučili Izraeličane, ali nam nije kazala vrstu mučenja. To je, međutim, sa-

pčeno u drugoj rečenici i ona kao takva predstavlja njenu zamjenu.

Ve ma jantiku ‘ani’l-heva in huve illa vahjun juha (*On ne govori po hiru svome. To je samo Objava koja mu se obznanjuje*). U ovome ajetu druga rečenica (*To je samo Objava koja mu se obznanjuje*) predstavlja pojašnjenje prvoj rečenici (*On ne govori po svome hiru*) i naravno one nisu vezane veznikom, jer među njima postoji potpuno jedinstvo po sadržaju.

2. Veznik će biti izostavljen i u sljedećem primjeru: **Istagfiru rabbekum innehu kane gaffaren** (*Tražite od Gospodara svoga oprosta. On doista prašta*). U ovom primjeru nema potpunog sadržajnog jedinstva jer je jedna rečenica izjavna, a druga optativna. U arapskoj stilistici to se zove *kemalu’l-inkita’i*.

3. Veznik će biti izostavljen ako među rečenicama postoji tzv. *šibhu kemali’l-ittisali*, odnosno ako je druga rečenica odgovor na pitanje koje proizlazi iz prve rečenice: **Vama uberriu nefsi inne’n-nefse le emmaretun bi’s-sui** (*Ja ne pravdam sebe. Ta duša je sklona zlu*).

EL-IDŽAZU VE’L-ITNABU VE’L-MUSAVAT (koncizan, opširan i običan način izražavanja)

U klasičnoj arapskoj stilistici postoje tri načina izražavanja: koncizan, opširan i običan način.

Prvi je sažeti način izražavanja u kome se ne uzima ni više ni manje riječi negoli je nužno da se misao dobro razumije. To je kratkoća u izražavanju misli, jezgrovit način u govoru (dan i komad, tj. ono što zaradim to i pojedem).

Suprotno od ovoga je opširan način izražavanja. Ovaj način izlaganja sastoji se u tome da se misao izrazi s više riječi nego što je na prvi pogled potrebno.

Između ova dva načina izražavanja postoji i treći način a sastoji se u tome da se željeni sadržaj izrazi odgovarajućim brojem riječi ili rečenica bez dodavanja ili ispuštanja. On predstavlja osnovni način izražavanja naših misli pa se prema njemu mjeri da li je neki iskaz opširan ili je sažet.⁴

Svi ovi načini izražavanja prisutni su i u Kur’anu. Gornjim redom ovdje ćemo razmotriti sva tri načina odvojeno.

(EL-IDŽAZ)

koncizan način izražavanja

Ve fiha ma teštehihi’l-enfusu ve telezzu’l-eajunu ve entum fiha halidune

(Ez-Zarijat, 71).

U njemu će (Džennetu) imati sve što im duše zažele i što oči naslađuje. U njemu ćete vječno boraviti.

Ovaj ajet vrlo sažeto opisuje Džennet. U njemu se nalazi sve što duše zažele i čime se oči naslađuju. U njemu ćete vječno boraviti. Čudesna sažetost koja budi maštu kako onoga koji vjeruje tako i onoga koji ne vjeruje. Onome koji vjeruje povećava vjerovanje u ono što ga čeka u Džennetu, a onome koji ne vjeruje sugerije da se priključi onima koji vjeruju kako ga nagrada, ako ustraje u kufru, ne bi mimoišla. To što će imati u Džennetu, a što će im oči naslađivati, a duše željeti, kazano je opširno u drugim kur’anskim ajetima kao, npr., u ajetima iz sure Er-Rahman u kojima stoji:

A za onoga koji se stajanja pred Gospodom svojim boji biće dva dženneta... puna stabala granatih... U njima su dva vrela koja teku... U njima će svakog voća po dvije vrste biti... Odmaraće se na prostirci čija je potka od brokata, a džennetski plodovi biće na dohvat ruke... U njima su djevice oborenih pogleda koje nije dotakao ni čovjek ni džin... One kao da su jakut i merdžan... A osim ta dva biće još dva dženneta... modrozeleni... U njima su lijepe žene... hurije smještene u šatorima... nije ih dotakao ni čovjek ni džin... Oni će biti naslonjeni na jastuke zelene i na divnoj prostirci.

Inne’r-rizka le jatlubu’r-redžule kema jatlubuhu edželuhu (Hadis).

Uistinu, nafaka traži čovjeka kao što ga traži i njegova smrt.

U ovome hadisu Poslanik je saopćio na jedan vrlo koncizan način da je nafaka predodređena svakom čovjeku kao što je predodređena i smrt. Sa ovom rečenicom u kojoj ima samo nekoliko riječi Poslanik je objasnio stav islama u vezi s ovim pitanjem o kome se mogu napisati stranice i stranice neke knjige.

Koncizan način izražavanja arapski stilističari dijele na dva dijela: *idžazu'l-kisari* i *idžazu'l-hazfi*.

U prvom ima više značenja nego riječi, a u drugom je došlo do ispuštanja pojedinih riječi ili dijelova rečenice ili čitavih rečenica na koje preostali tekst jasno ukazuje.

1. Idžazu'l-kisari

Ela lehu'l-halku ve'l-emru

(El-A'raf, 54).

Samo On stvara i upravlja.

Kratke rečenice koje se sastoje iz nekoliko riječi, ali koje u sebi nose mnoga značenja vezana za Allahovu Jednotu, Njegovu neovisnost i moć. On je jedini Gospodar kosmosa i On upravlja svim što se u kosmosu nalazi, i ljudima i biljnim i životinjskim svijetom. Svaki atom u ovome kosmosu pokoran je Njegovoj volji i mudrosti. U Njegovoj moći je zdravlje i bolest, život i smrt. U Njegovoj moći je postojanje kosmosa i njegov nestanak. O ovim i drugim značenjima ovoga kratkog ajeta može se pisati vrlo opširno. Međutim mi ćemo se zadovoljiti samo sa ovim napomenama.

Et-tame'u fakrun ve'l-je'su ginen (Hadis).

Pohlepa je siromaštvo, a zadovoljstvo bogatstvo.

Ovaj hadis sastoji se iz dvije polisindetske rečenice. U svakoj od njih nalaze se po dvije riječi koje u sebi kriju mnoga značenja. Čovjek je stvoren pohlepni i nezasitim. On uvijek žudi za što većim kapitalom, ili nečim drugim čime ga njegova pohlepa priziva. Otuda on nikada nije sretan jer uvijek osjeća da mu je malo to što ima. Međutim onaj koji je zadovoljan, koji je svoje prohtjeve ograničio, on je bogat. On je uvijek sretan i zadovoljan sa onim što posjeduje. Bogat nije onaj koji posjeduje imetak. Pravo bogatstvo je bogatstvo duše. Siromašan nije onaj koji ne posjeduje imetak. Pravo siromaštvo je siromaštvo duše. U dvije rečenice koje imaju samo četiri riječi kazano je mnogo toga o čemu bi se mogle napisati stranice i stranice teksta.

2. Idžazu'l-hazfi

Ovaj način izražavanja prisutan je kako u

govoru tako i u pisanoj riječi. Ponekad je ispušten subjekat, nekada predikat, atribut, regens i rektum, a često i čitave rečenice ili više njih koje se iz konteksta razumiju.

1. Ispuštanje partikula

Kalu ta'l-lahi tefte'u tezkuru Jusufe

(Jusuf, 85),

odnosno *la tefte'u* u značenju *la tezalū*.

Allaha nam – rekoše oni – zar ti nećeš da prestaneš da govoriš o Jusufu.

2. Ispuštanje regensa

Ve'eli'l-karjete elleti kunna fiha

(Jusuf, 82)

Pitaj grad u kome smo boravili, odnosno pitaj stanovnike grada u kome smo boravili.

U ovome ajetu je ispuštena riječ *ehlun*. Ako nekoga treba da pitamo onda su to stanovnici grada, a ne grad. Međutim iz samog konteksta ajeta razumije se da se ovdje radi o stanovnicima grada.

Pitaj grad, iako je neživa priroda, on će ti dati odgovor, jer si ti Allahov Vjerovjesnik. U tom slučaju ovdje nema ispuštanja. Govor je upućen Ibrahimu, alejhi's-selam, od strane jednog od njegovih sinova.⁵

Ve kane veraehum melikun je'huzu kulle sefnetin gasben

(El-Kehf, 79).

A ispred njih je bio jedan vladar koji je oti-mao svaku lađu.

Atribut ispravnu (*salihatun*) je ovdje ispušten i on se iz konteksta da razumjeti. Na ovo ispuštanje ukazuje i Ibn Abbasovo čitanje ovog ajeta: *Ve kane emamehum melikun je'huzu kulle sefnetin salihatin gasben.*

3. Ispuštanje dijelova pogodbene rečenice

Ve levla fadlu'l-lahi 'alejkum ve rahmetuhu ve enne'l-lahe reufun rahimun

(En-Nur, 20).

A da nije Allahove dobrote prema vama i milosti Njegove... Allah je, zaista, blag i milostiv, odnosno da nije Allahove dobrote prema vama

i milosti Njegove kazna bi neizbježna bila. Allah je, zaista, blag i milostiv.

U ovoj pogodbenoj rečenici ispuštena je apodoza, glavna rečenica, jer se iz konteksta razumije, a na nju ukazuje i dio ajeta u kome stoji: *Allah je, zaista, blag i milostiv*. Ajet je objavljen neposredno poslije događaja koji je u historiji islama poznat kao *kadijetu'l-ifki* kada su lice-mjeri potvorili Aišu, radije'l-lahu 'anha, a na čije laži su nasjeli i neki vjernici. Bilo je to pete hidžretske godine kada je objavljen i ovaj ajet.

4. Ispuštanje čitave rečenice

Fe kulnadrib bi 'asake'l-hadžere fenfedžeret minhusneta 'ašrete 'ajnen

(El-Bekare, 60).

Udari štapom svojim po stijeni – rekli smo – iz stijene je dvanaest vrela provrelo, odnosno udari štapom svojim po stijeni – rekli smo – pa kada je udario iz stijene je dvanaest vrela provrelo.

5. Ispuštanje više rečenica

Fe kulnadribuhu bi ba'diha kezalike juhji'l-lahu'l-mevta

(El-Bekare, 73).

I Mi rekosmo: "Udarite mrtvaca jednim njezinim dijelom!"... Eto, tako Allah vraća mrtve u život, odnosno: *I Mi rekosmo: "Udarite mrtvaca jednim njezinim dijelom"*, pa kada su ga udarili, on je oživio. *I Mi rekosmo: "Eto, tako Allah vraća mrtve u život."*

EL-ITNAB

(opširan način izražavanja)

1. Navođenje posebnog poslije općeg

Men kane 'aduvven li'l-lahi ve melaiketih i ve rusulih i ve Džibrile ve Mikale

(El-Bekare, 98).

Ko je neprijatelj Allahu i melekima Njegovim i poslanicima Njegovim i Džibrilu i Mikailu.

Hafizu 'ala's-salavati ve's-salati'l-vusta

(El-Bekare, 238)

Ustrajte u namazima i namazu srednjem.

Ovdje je posebno navedeno poslije općeg, a to je srednji namaz.

2. Navođenje općeg poslije posebnog

Vema utije Musa ve 'Isa ve'n-nebijjune min rabbihim

(El-Isra', 84)

I u ono što je objavljeno Musau i Isau i vjerovjesnicima od Gospodara njihova.

U ajetu su prvo spomenuti Musa i Isa, a poslije njih vjerovjesnici, navođenje općeg poslije posebnog, mada Musa i Isa ulaze u skupinu vjerovjesnika. Ovdje je posebno dva puta spomenuto, jedanput imenom, a drugi put u sklopu općeg pojma.

Rabbigfir li ve livalidejje ve li men dehale bejti mu'minen veli'-mu'minine ve'l-mu'minati

(Nuh, 28)

Gospodaru moj, oprosti meni, i roditeljima mojim, i onome koji kao vjernik u dom moj uđe, i vjericima i vjericama.

Opći pojmovi *el-mu'minune ve'l-mu'minati* navedeni su poslije posebnih u riječima *li ve li validejje ve li men dehale bejti mu'minen* da bi se oni bolje naglasili izdvajanjem na početku ajeta.

3. Ponavljanje (tekrar)

Kella sevfe ta'lemune

summe kella sevfe ta'lemune

(Et-Tekasur, 3-4)

A ne valja tako, saznaćete svakako!

I još jednom, ne valja tako, saznaćete svaka-ko!

Pod pojmom tekrar misli se na opetovanje nekog dijela rečenice ili cijele rečenice, makar to bilo i po samom smislu. Ponavljanje je prisutno u poeziji, prozi i Kur'anu, a koristi se u svrhu pojačanja sadržaja poticanja na oprost, traženje oprosta, opomene, pohvale, upute, kao što je navedeno u primjeru itd.

4. Dodavanje (et-tezjilu)

Vema dže'alna li bešerin min kablike'l-hulde efein mitte fehumu'l-halidune kullu nefsin zaikatu'l-mevti

(El-Enbija', 34-35).

Nijedan čovjek prije tebe nije bio besmrtn. Ako ti umreš, zar će oni dovijeka živjeti? Svako živo biće smrt će iskusiti.

Ajet se sastoji iz tri rečenice. U prvoj se Al-

lah obraća svome Poslaniku i saopćava mu da nijedan čovjek prije njega nije besmrtno bio. Nju slijedi druga rečenica istog značenja kao njeno pojačanje. Međutim ona nije samostalna. Ona je po sadržaju zavisna od prve rečenice i ne može se upotrijebiti kao poslovice pa se to dodavanje zove: *gajru džarin medžra'l-mesel*. Treća, posljednja, rečenica sa istim značenjem je potpuno samostalna i ona se može upotrijebiti kao poslovice pa se za ovaj dodatak u stilistici kaže: *innehu jedžri medžra'l-mesel*.

5. Umetanje (el-i'tiradu)

Umetanje pojedinih riječi, rečenica ili više njih između dijelova jedne rečenice ili između više rečenica u arapskoj stilistici zove se *i'tirad*.

Umetnute rečenice odvajaju se zarezom od dijelova rečenice u koju se umeću. Ukoliko je umetanje riječi, izraza ili rečenica u slaboj vezi sa onim što se iznosi u rečenici među čije dijelove se umeću, oni se odvajaju crtama. A ako je ta veza još slabija, onda se to stavlja u zagradu.

Fela uksimu bi mevaki'a'n-nudžumi ve innehu le kasemun lev ta'lemune 'azimun
(El-Vaki'a, 75-76).

I kunem se časom kad se zvijezde gube, a to je, da znate, zakletva velika. Riječi lev ta'lemune su umetnute riječi i one imaju za cilj da zastraše.

Ve jedž'alune li'l-lahi'l-benati subhanehu ve lehum ma ještéhune
(En-Nahl, 57).

Oni Allahu kćeri pripisuju, hvaljen neka je On, a sebi ono što priželjkuju. Riječi (Subhanehu) su ovdje umetnute i one imaju za cilj da odbiju od Allaha ono što mu ne dolikuje, ono što Njemu ne pripada.

Umetnute rečenice imaju mnoga značenja zavisno od mjesta na kome se u kontekstu rečenice nalaze. One imaju značenje molbe (*du'a-*

'un), npr., *re'ake'l-lah* (Allah te čuva!) ili *bare-ke'l-lahu fike* (Allah te blagoslovio!), skretanje pažnje (*tenbih*), traženje naklonosti (*isti'taf*), odbijanje (*tenzih*), npr., *Inne'l-lahe subhanehu re'ufun rahim* (Allah je, hvaljen neka je On, blag i milostiv) itd.

EL-MUSAVAT

(običan način izražavanja)

Ovaj način izražavanja nije sažet a nije ni opširan. Željeni sadržaj se u njemu iznosi sa odgovarajućim brojem riječi u kome nema ni oduzimanja, a ni dodavanja.

Vela jehiku'l-mekru's-sejju illa bi ehlihi
(Fatir, 43).

A spletke će pogoditi upravo one koji se njima služe.

Fe in tektumu'd-dae la nuhfih ve in teb'asu'l-harbe la nek'udi
ve in taktuluna nukattilkumu ve in taksidu li demin naksudu

Imru'u-l-Kajs

*Ako zakopate biljku, nećemo je iskopati
Ako pokrenete rat, nećemo mirno sjediti
Ako nas ubijete, i mi vas ubijaćemo
Ako želite krv, i mi je hoćemo.⁶*

m

Bilješke

¹ R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, 2/84.

² Ibid, 1/117.

³ Kamil el-Huli, *Suverun min tetawuri'l-bejani'l-arebi*, 133

⁴ T. Muftić, *Klasična arapska stilistika*, 75-83.

⁵ Kurtubi, *Tefsir*, 9/250.

⁶ S. Grozdanić, *Stara arapska poezija*, Imru'u-l-Kajs

مجموعات من الكلمات أو الجمل بدون وجود لأدوات الربط بينها، وتهدف منه أن تجعل الكلام أكثر حيوية، وأن تسرع التنعيم ودرجة سرعة الجملة.

وفي البلاغة العربية الكلاسيكية توجد أساليب ثلاثة للتعبير: المختصر والموسع والعتدي.

ففي الأسلوب المختصر يتم استخدام قدر من الكلمات لا يزيد ولا ينقص عن الحد الضروري الذي يؤدي إلى فهم جيد للفكرة، فهو أسلوب موجز في التعبير عنها أيوه وكسرة، أي: ما أكسبه في يومني أتغذي به).

وعلى العكس من ذلك، نجد الأسلوب الموسع في التعبير باستخدام عدد من الكلمات يزيد عن الحد اللازم لفهم الفكرة. ويأتي بين هذين الأسلوبين السابقيين: أسلوب

الثالث الذي يتألف من التعبير عن المضمون المرغوب فيه باستخدام العدد المناسب من الكلمات أو الجمل دون زيادة أو نقصان. وهذا الأسلوب يشل الوسيلة الأمامية في التعبير عن أفكارنا، وهو الميزان الذي يقاس به كون تعبير ما مختصراً أو موسعاً، وجميع هذه الأساليب هي التعبير موجودة في القرآن الكريم وفي الشعر والنثر العربي، ويستعرض أمثال هذه الأساليب الثلاثة حسب الترتيب الذي ذكرت به آنفاً.

موجز

التحليل النحوي والبلاغي للجملة في القرآن الكريم

الأستاذ الدكتور يوسف زاميش

الجملة في اللغة العربية تعرف نوعين أساسيين هما: الجملة الاسمية والجملة الفعلية، فالأولى تبدأ بالاسم وتنتهي تبدأ بالفعل. وكل جملة من هاتين الجملتين تتألف من جزأين أساسيين هما المسند إليه والمسند، وهما في الجملة الاسمية المبتدأ والخبر، وفي الجملة الفعلية هما الفعل والفاعل، وأما الملحقات بها فتسمى بالفضلة.

وفي اللغة العربية لا تؤدي الجملة معناها الكامل إلا إذا اشتملت على هذين الجزأين الأساسيين، ويمكن أحياناً غياب أحدهما إذا كان يفهم من سياق الكلام، ولكن التصريح به في الأماكن التي تسمح بعدم ذلك يعتبر ضرورة بلاغية تقتضيها الحالة ذاتها.

في التعبير الهادئ، يكون ترتيب الكلمات في الجملة ثابتاً، بحيث يبدأ بالمعروف أي المبتدأ أو الفاعل، ويتواجد التعبير عن خبر المعروف أي الجديد، فالمبتدأ (ومجموعه) الكلمات التي تشكل معه كيان نحوي متكامل (لا) في التعبير الهادئ يأتي عادة في المكان الأول، ويرتبط به الخبر (والكلمات التي تشكل معه كياناً نحويًا متكاملًا)، أما في التعبير العاطفي المألوف يبرز الاضطراب في ترتيب الكلمات، بحيث تأتي في بداية الجملة الكلمة التي يراد معناها أن يكون بارزاً بشكل خاص.

واللغة العربية تعريف كلا هذين الشكلين في صياغة الجملة، الشكل النحوي حيث يأتي المبتدأ في أول الجملة يليه الخبر فملحقاتهما، والشكل البلاغي الذي يهتم بالترتيب العكسي بحيث يحدث تعبير في الأجزاء الأساسية للجملة وهما مبتدأ وخبر بالإضافة إلى ملحقاتها.

والإضافة إلى هذين النوعين من الجملة، فإن اللغة العربية تعرف الجمل المركبة ذات أدوات الربط المتعددة والجمل المركبة الخالية من أدوات الربط، فالأولى هي شكل بلاغي وزينة في الكلام الشعري، وتتميز بتعدد الإكثار من أدوات الربط. وبذلك يتم إبراز بعض الكلمات أو التعابير بقوة أكبر، وإبطاء سردها مما يعطي أيضاً تنوعاً وسرعة الكلام، وهذا كله يعطي الكلام اعتدالاً أكبر ويزيد من تأثيره وبلاغته، أما الثانية فهي شكل نحوي وبلاغي وشعري تتنوع في تنوعها في الكلمات أو

Summary

GRAMMATICAL AND STYLISTIC ANALYSIS OF THE SENTENCE OF THE QUR'AN

Prof. Dr. Jusuf Ramić

Arabic language distinguishes two basic types of sentences: verb and noun sentence. The noun sentence begins with the noun while the verb sentence begins with the verb. Both types of sentences consist of two main parts: subject and predicate, which are followed by their component parts.

The subject of the noun sentence in Arabic language is called *al-mubtedeu* while the predicate is called *al-haberu*. The subject of the verb sentence is called *al-fai'lu* and the predicate - the verb itself - is called *al-fi'lu*.

The sentence in Arabic language has the full meaning only if the main components of the sentence are included. It is, however, possible to omit one of those parts if the meaning is understood out of the context of the complete sentence. However, certain situations impose the need to include certain parts even when they can be omitted. This is known as the stylistic necessity (*daruretun belagije*).

Certain languages have the fixed word order which serves for expressing the grammatical meanings. Other languages have free word order, which serves for expressing the stylistic values.

The regular narration has a fixed word-order. This kind of narration starts with what is known, from the subject, towards expressing the unknown, the new. Therefore, the subject (along with the words which together form the syntagma) is generally found at the first place. The predicate is connected to it (along with the words which together form the syntagma). The emotional narration has the distorted word order, in other words the first place in the sentence is usually taken by the word whose meaning is meant to be particularly stressed.

Arabic language recognizes both structures/organizations of the sentence: a grammatical organization where the first place is taken by the subject followed by the predicate and its component parts and a stylistic organization with the distorted word order where the places of the basic parts, the subject and the predicate as well as their component parts, are turned around.

Additionally, Arabic language also identifies polysindeton and asyndeton sentence. Polysindeton is the stylistic figure of the poetic expression which consists of intentional multiplication of number of conjunctions. This allows for an emphasis of the certain word or expression. This also slows down the conjunctions thus lowering the intonation and rhythm of the sentence which gives a greater balance to the speech and increases its expressiveness.

On the other hand, asyndeton occurs in the syntax, stylistics and poetics when the words, groups of words or the complete sentence, which are coordinated or enumerated, are placed one after the other without conjunctions. When the conjunctions are left out, the speech is livelier, the intonation and the rhythm of the sentence are accelerated

The Arabic classical stylistics recognizes three types of expression: concise, detailed (extensive) and regular type.

The first type is the type in which the number of words is no more no less but what is necessary for the meaning to be understood. This represents the brevity in expression of the thought, a concise mode of speech (day and piece i.e. what I earn - I eat).

A detailed speech is quite the opposite. This mode consists of the expression of the thought with more words than necessary at the first glance.

The third type is somewhere in between those two. It consists of the expression of the contents by using appropriate number of words or sentences without adding or omitting. This represents the basic type of expression of our thoughts. This mode serves as a measure to establish whether certain expression is detailed or concise. All of these types are present in the Qur'an, Arabic poetry as well as prose. This work examines each of these three types separately.